

Láugh Júlia

A FONTARABIE UTCÁBAN

A Fontarabie utca páros oldalán a saroktól a harmadik ház régi, egyemeletes, kicsit málló vakolatú, zezugos épület volt, háromszögletű, mindig árnyékos belső udvarában a macskakövek között fű nőtt, a falak mellett néhány csenevész fa nyújtózkodott. A ház egyik felét egy kommuna foglalta el, változó taglétszámmal; itt töltöttem párizsi életem első két és fél évét. A másik részben némileg konfliktusos társbérletben Rachid és Jean-Luc lakott. Rachid kereskedő volt, minden hétfvégén a montreuili bolhapiacon árult, Jean-Luc pedig újságíróként rendszeresen utazott különféle távol-keleti országokba.

A veszekedések mindig akkor törtek ki, amikor egy-egy újtjáról visszatért, és rendetlenségben találta a lakást. Rachid az ő hálószobájában válogatta szét árukészlete legújabb szerzeményeit, műfaj szerinti kupacokba halmozva férfingeket és női ruhákat, farmert, ágyneműt, konyhafelszerelést és csecsebecsét. Vidd innen ezt a sok kacatot, én így se élni, se dolgozni nem tudok – Jean-Luc üvöltésétől az egész ház zengett. Rachid, ugyancsak üvöltve, arab fordulatokkal kevert válaszában kétségbe vonta lakótársa potenciáját mind a cikkírást, mind az ágybéli teljesítményeket illetően, mire Jean-Luc elkezdte kihajigálni első emeleti ablakukon az árukészlet egyes darabjait, becsületére legyen mondva, hogy csupán a nem törekenyeket, ami mégiscsak lelki finomságra vall.

Mi a ház túloldalán jót mulattunk, nem mintha nálunk konfliktusmentesen zajlott volna a négy-öt-hat felnőtt és két-három gyerek közös élete, de mi nem kiabáltunk. Gyakran bíztuk a macskákra a konfliktusok kirobbantását és levezetését. Egy kandúr élt velünk és két nőtény cica: a kandúr a kommunaalapító férfi, a két nőtény pedig a történet kezdetén hozzá tartozó két nő, Florence és Charlotte cicája volt.

Amikor Florence, már nem emlékszem hányadszor, kislányával és cirmosával együtt újra visszaköltözött hozzánk a közösségbe, én éppen kegyvesztett lettem a ház uránál – ez a két esemény természetesen okozati összefüggésben állt egymással. Florence királynői tartással keresztülnezzett rajtam; tehette, most ő volt nyeregben. Ezzel szemben a

macskája rendesen kimutatta a foga fehérjét. Nem szó szerint, vagyis nem vicсорított rám, sokkal alattomosabb és hatékonyabb módszert talált véleménye (és gazdája érzelmei) kifejezésére. Besettenkedett a szobámba – ahol bútorzat híján minden ruhanemű és tárgy szögre akasztva, vagy falra erősített, polcként szolgáló fadobozokon helyezkedett el, tehát szabad préda volt egy bosszúálló ragadozó számára – és leszarta amúgy is szegényes ruhatáram több darabját, sőt, miután elvégezte a dolgát, rendes macskaként éles karmaival el is kaparta. Mehettem megint Rachidhoz pulóver vagy blúz utánpótlásért; rendes fiú volt, a jószomszédság nevében még az ócskapiaci árnál is olcsóbban adta.

Több volt benne a szolidaritás – mi, idegenek, tartunk össze, bőrszín nem számít –, mint a született francia Jean-Lucben, aki halálra vált arccal bámult rám, amikor megkérdeztem, nem akarna-e feleségül venni, természetesen csak papíron, csakis névlegesen, és csupán addig, amíg ezáltal nem rendeződnek a papírügyeim. Iszonyúan megijedt, nem értettem, mitől, nehezen ment bele a fejembe, hogy a házasság szent dolog, azzal nem tréfálunk. Én nem is tréfálni akartam, hanem a felvilágosodás hazájának szabad és egyenjogú polgára lenni. De Jean-Luc félt a nőktől, nem tudom, milyen rossz tapasztalatai, vagy csak felfújtt rémképei lehettek, ez nem is érdekelt, mindenestre alighanem attól tartott, hogy meggondolnám magam, és komolyra akarnám fordítani a névházasságot. Amiről természetesen szó sem volt, de azt mégsem mondhattam a megnyugtatóására, hogy figyelj, biztosan nem kellenél, nem bírom a gyáva pasikat, pláne ha savószínű, vizenyős szemük van, és erősen hullik a hajuk.

Egyébként rendben volt ez a Jean-Luc, jó történeteket mesélt ázsiai útjairól, időnként nálunk vacsorázott, és maliciózus megjegyzések kíséretében figyelte, hogyan kering Nounouche, Florence macskája a ház nagytetűt, gógös kandúrja körül, és hogyan pofozza el gyorsan és eredményesen a mindig lábujjhegyen járó, túlzottan halk szavú Charlotte ugyancsak mindig halkán és szerényen viselkedő cicáját. Charlotte odafönn lakott, a padlásszoba ferde gerendái alatt, a tetőablakon át számon tartotta a hold aktuális állását, indiai terítőkkal letakart matracát körülbástyázta tarot kártyákkal, horoszkóp könyvekkel és mikrobiotikus receptekkel, és sétáiról időnként hazacipelt egy-egy kóbor macskát, amelyet aztán a házbéliek nagy fújtatásokkal és karmolásokkal, együttes erővel elüldöztek.

Én egy Cárca névre hallgató, bájos, vöröscirmos macskát hagytam Pesten, anyósom gondjaira bízva, aki nemsokára – mint ezt évekk-

kel később megtudtam – egy állatorvossal megölette, mondván, hogy az állat idegbajos lett, mindig behúzódott az ágy alá, sírva miákolta, miákolva sirt. Macskabarátként tehát eleve jóindulattal figyeltem lakótársaim cicáit, az első bűzös nyomokat még hajlandó lettem volna megbocsátani, szegény jószágok, nem tudják, mit cselekszenek, de amikor módszeres megfigyelésem eredményeképpen fény derült arra, hogy csakis Florence macskája használja vécétartálynak kelet-európai ruhatáramat, gyanakodni kezdtem. Florence volt az egyetlen a lakótársak közül, akivel sehogyan sem sikerült őszinte viszonyt kialakítanom, de azt azért mégsem feltételezhettem, hogy ő bíztatja föl Nounouche-t a szobámba fosásra; ismerem a macskákat, nem lehet őket semmire sem rábeszélni, ha maguk nem akarják.

Aztán eljött a nap, amikor a bestia az útlevelemre, az én hosszú tülkölés után nagy nehezen megszerzett, egy évre érvényes, kék turistaútlevelemre szart. Méghozzá folyékonyat, mustárszínűt, maró anyagút. Gondos eltakarítás után is folt maradt az okmány kék fedőlapján, fakó, amőba formájú pecsét.

Lakótársaim remekül mulattak az eseten. Bizonyítva látták, hogy én voltaképpen nem akarok, sőt: eszem ágában sincs visszamenni Magyarországra, csak ezt nem merem magamnak bevallani. De olyan erősen sugárzik belőlem a hazához való ambivalens viszony, hogy a macska csak a tudattalanom önkéntelen végrehajtója. Ebben a házban mindenki bolondja volt az egyik, akkoriban divatos személyiségfejlesztő terápiának, egy-egy nyelvbötlőn is hosszan élvezkedtek, saját asszociációikat tolakodó karácsonyfadíszként aggatva a másik elszólására. Jean-Luc, ha ilyesminek volt tanúja vagy – nem egyszer – szenvedő alanya, hevesen vakarni kezdte az állát, és elismételte, sokadszor, hogy már az öreg Zsiga is megmondta: egy szivar néha semmi más, csak egy szivar.

Egyik hétvégén egy kávéházban ültem több ismerőssel, akik a szomszéd aszalnál további ismerősöket fedeztek föl, nagy lett az asztaltársaság, mindenki egyszerre beszélt, többségüket nem ismertem. Valaki megkérdezte, ki vagyok, mit csinálok az életben. Férjet keresek, mondtam hirtelenében – ez viccesebben hangzott, mint hogy négermunkában prospektusokat hordok szét, de kőművesegéd is vagyok, ha úgy adódik ?, férjet keresek becsületes névházasság céljából, hogy ne kelljen a gyerekeimmel együtt szép engedelmesen hazatérnem a kapuinak bezárására mindig hajlamos kelet-európai hazámba, de ne kelljen disszidálnom sem; hadd éljünk egy ideig még nyugod-

tan, rendezett papírokkal, Párizsban. A hosszú asztal túlsó végéről egy fiú, a füstben és félhomályban alig láttam az arcát, odaszólt, pontosabban: átkiáltott nekem, hogy esetleg lehet róla szó, ő hajlandó lenne. Köszönetet intettem, és amikor a társaság kezdett szétszéledni, megkérdeztem tőle, komolyan gondolja-e. Igen. És miért akar egy vadidegennek ekkora szívességet tenni? Militantizmusból, mondta. Ő átérzi, milyen igazságtalan a világ, nemrégiben is szerzett egy dél-amerikai diktatúrából menekült lánynak valamilyen hamis munkaigazolványt, szóval szokott ilyesmit csinálni, egy névházasság, oda se neki, természetesen azzal a feltétellel, hogy valóban tökéletesen papíron marad a dolog. Mondtam, hogy ezt én is eleve így gondoltam, és hogy a rengeteg utánjárást is természetesen egyedül intézem, nem fogom őt zavarni, csak akkor, amikor a nagyságos hivatal a jövődöbéli férj jelenlétét mindenképpen igényli. Megígérte, hogy ilyen alkalmakkor majd rendelkezésre áll és eljátssza a vőlegényt.

Jóképű gyerek volt, magas, szélesvállú, tiszta arcú; hosszú, barna haját a tarkóján összekötve viselte. Tizenhárom évvel fiatalabb volt nálam, emiatt aggódtam, nem fognak majd gyanút, hogy nem igazi pár vagyunk? Ugyan, nyugtatott nevetve, franciáknál ilyesmi nem akadály? Egy amatőr színjátzó csoport tagja volt, szeretett játszani, később, valahányszor beléptünk egy hivatali ajtón, úgy ölelte át a vállamat, derekamat, ahogy az meg van írva, azután az ajtón kilépve minden sietség nélkül, de egyértelműen és határozottan bontakoztunk ki az ölelésből.

Akkoriban végzett az egyetemen, matematika szakon, de nem keresett állást, csak a színészkedéssel foglalkozott; fogalmam sincs, mi-ből élt. Mindketten olyan aggályosan betartottuk a játékszabályokat, hogy a kölcsönös rokonszeny ellenére nem is akartunk jobban megismerkedni, csak a legszükségesebb információkat tudtuk egymásról.

A bürokratikus ügymenet fájdalmasan hosszú és kínzó volt. Ahe-lyett, hogy a lelegején adtak volna egy listát arról, milyen igazolásokat kell beszereznie egy külföldinek, ha franciával akar házasodni, egyenként pötttyentették el az utasítást az íróasztal, pult vagy kisablak mögül, hogy legközelebb mit szerezzek be, honnan, és azt hová vigyem, rendőrségre vagy városházára, kerületibe vagy központiba. Erkölcsi bizonyítvány, az előző házasság váláspapírján kívül még egy külön igazolás arról, hogy ezen házasságával a kérelmező nem fog a poligámia bűnébe esni, az idegen nyelvű papírok persze közjegyzői-leg hitelesített fordításban; azután nemcsak a francia jövődöbelinek,

de hozzá még az ő szüleinek is a születési anyakönyvi kivonata, továbbá valamilyen, az én nevemre szóló közüzemi számla, és még leírhatatlanul sok minden. Mondhatni főállásban papírüggyintézem.

Az ember órákon át várakozik egy barátságosan folyosón, ahol időbe telik, amíg kiismeri magát, melyik ablakhoz vagy ajtóhoz tartozik az ügye, mikor és hogyan kerül majd sorra. Ha szerencséje van, talál egy ülőhelyet – ez igen ritka ?, és olvashat. Egyébként már azzal is boldog, ha egy ablakfélfá vagy egy falrész üresen kínálkozik, és nekitámaszkodhat. Egy idő múlva már a légy-pötytyök pontos helyét is ismeri a celluxszal az ajtóra ragasztott alkalmi kiírásokon. A többiek is inkább a feliratokra vagy a cipőjük orrára meresztik a szemüket. A bőrszínek árnyalatainak sokaságában kisebbségben vagyok a sápadt bőrömmel. A fehérek mindig egyedül állnak sorba, a távol-keletiek is, az afrikaiak viszont többnyire családostul jönnek ügyintézni; a gyerekek jelenléte legalább kicsit felvidítja a különben okkal-joggal komor hangulatú helyet.

Ha csak egy hosszú pult és nem túl magas üvegfal választja el az ügyintéző magasabbrendűeket, akik ebben az országban itthon vannak, az ügyeik méltányos elintézéséért szorongó, izzadó, imádkozó lenézettektől, akik befogadásra várnak, akkor a várakozók visszafojtott morájába néha belesívít egy magas női hang az üvegfal túloldaláról: Csenedesebben, kérem! Így nem lehet dolgozni! Ijedten behúzó a nyakam, pedig órák óta ki sem nyitottam a számat. Azzal vigasztalom magam, hogy voltaképpen egy hétfejű sárkány hasal a pult mögött – megszámolom a kisablakokat: nyolc van, nem baj –, és ha tovább zsvajgunk, hét ablakon át dugja majd ki mind a hét fejét egyszerre, és tüzet okád ránk. A nyolcadik ablak mögé gyorsan egy Marianne-t képzelek, tudják, a nő, aki a francia köztársaságot jelképezi, most lobog a haja a szélben, kezében ostor, és visszaparancsolja a rettenetes sárkányt.

Csönd lett a folyosón, egy ideig mindenki kussol, talán ők is sárkányt láttak. Szemben velem őszülő hajú afrikai áll, ráncos, méltóság-teljes öreg, ahogy ránézek, kicsit elmosolyodom, mintegy jelezve, hogy milyen ideges ez a hivatalnoknő, nem kellene velünk így kiabálnia. A férfi úgy tesz, mintha nem látna, rajtam keresztül a messzeség-be réved, talán a szavannát bámulja, én meg ott maradok hoppon, pedig úgy vágytam volna egy kis összetartozás-érzésre ezen a rideg folyosón. Minden kívánságom ilyen hamar teljesüljön: abban a pillanatban tarka ruhában átvonul előttem egy testes asszonyosság, hátán

kendőbe kötve alszik a gyereke, és vigyorem láttán készségesen viszsamosolyog rám. Most már nem vagyok egyedül, még akkor sem, ha ezt a nőt soha többé nem fogom viszontlátni, ami több, mint valószínű.

Félóra múlva úgy alakul, hogy az öreg kerül sorra a kisablaknál, utána én következem. Ma már patikában, bankban, sőt, még postán is egy-két méterrel hátrébb meg kell állni, kordon jelzi, vagy sárga vonal a földön, hogy ne lépjünk közelebb, hagyjuk tapintatosan egyedül a pultnál az előttünk állót, nehogy sérelem essék a személyiségi jogain. Ez a finomság akkor még nem volt ismeretes, így közvetlen közelből lehettem tanúja annak a szörnyűségnek, amit az ősz afrikainak át kellett élnie. Nem is értem, miért jött ide családi segítség nélkül. Nagyon nehezen értette az ügyintéző szavait, igencsak tört franciasággal ismételtette, hogy kérem, mondja még egyszer, a nő már majdnem visított, végül ingerülten legyintve elébe tolt egy kitöltendő kérdőívet.

Ekkor derült ki, hogy a bácsi nemcsak franciául nem tud, de írni-olvasni sem. Ettől az emberi jogok hazájának demokratikus-republikánus állami alkalmazottja végképp az eszét veszette, csúnyán kiabálni kezdett, hogy akkor ugyan már mit keres itt, mit akar egyáltalán, és hogy mert idejönni, mert ezek csak jönnek, jönnek, de nem gondolkoznak – a jelenet annyira megalázó volt, hogy csomóba rándult össze a gyomrom. Nem bírtam tovább, odadugtam a fejem a kisablakhoz, és megkértem a nőt, hogy legyen szíves ne üvöltjön, maga itt nem tanárnő, sem nem edző vagy állatidomár, mi pedig nem gyerekek vagyunk, sem pedig állatok, hanem igenis, mindannyian emberek – nagyon föl voltam dűlva.

A nő kikerekedett szemmel bámult rám, hosszan és alaposan, látszott, hogy bement neki az információ: szőke haj, kék szem, fehér bőr, európai egyetemen tanult francia nyelv. Rögtön lehiggadt és udvarias lett.

Mintegy félszázra tehető azoknak az alkalmaknak a száma, amikor valamilyen francia hivatalban az ügyfél szerepére kényszerültem. Az esetek nagy részében barátságtalan és fölényes bánásmódot tapasztaltam. Mégis, szégyenszemre, csak két alkalommal történt meg, hogy emberhez méltó határozottsággal reagáltam: kihúztam magam, és visszabeszéltem. Az egyik ez az eset volt, az öreg afrikai védelmében, akiről ott a kisablak előtt már pontosan értettem, hogy az előbb miért nem láthatta meg cinkosnak szánt mosolyomat: mert félt, mert tudta, hogy őt ezen a helyen csak megaláztatások érhetik, és nem hit-

te el, el se tudta volna képzelni, hogy közöttünk lehet valamilyen közösség. És amikor a számára nem teljesen érthető, de érzelmileg követhető incidens után elbúcsúztunk, hosszan rázva egymás kezét, beleborzongtam abba a gondolatba, hogy ez az ember, akinek a vére-eres, sárgás szemefehérje közepén égő fekete szemébe nézek, talán életében először érezhet bizalomhoz akár csak kicsit is hasonlító valamit egy fehér ember iránt.

Már szépen előrehaladtak a dolgok, csak néhány irat hiányzott, hogy megkapjuk az engedélyt a házasságkötésre, ami számomra majd elérhetővé teszi azt az addig ismeretlen élményt, hogy egy szabad ország szabad állampolgára lehetek, amikor Frédéric telefonált, és hosszan mentegetőzve közölte: a lány, akivel jár, nagyon féltékeny, sorozatban rendezi neki a jeleneteket, hogy ne nősüljön meg? Bocsnátot kér, de visszalép, nagyon sajnálja, megérti, hogy ez nekem súlyos, de nem tehet mást. Megint egy gyáva pasi, gondoltam magamban, és megkértem Frédéric-et, hogy azért tegyünk egy próbát: találkozzunk hármásban, ha én elmagyarázom a lánynak, hogy miről van szó, biztos megérti. Frédéric sóhajtott: nem hiszem, hogy sikerülni fog, te nem ismered ezt a nőt, de azért próbáljuk meg.

Én biztos voltam benne, hogy sikerül. Csak el kell magyaráznom, miről van szó, lehetetlen, hogy ne értse meg, ennyi szolidaritás mindenkiben van, pláne női szolidaritás, gondoltam. Meg aztán úgyis látni lehet két emberen, hogy milyen viszonyban vannak egymással, a csajnak éreznie kell, hogy felőlem semmi veszedelem nem fenyegeti a pozícióját Frédéric mellett, és egy év múlva úgyis elválnak, ez már eleve meg volt beszélve.

Megyek a Châtelet-hoz, a Zimmer kávéházba, Frédéric már ott ül egy csinos, picike, csupa ideg csajjal, aki ellenségesen néz rám, és úgy fog kezét – hideg a keze ?, mint akinek a fogát húzzák. Frédéric-re rá se nézek, a csajt próbálom teljes erőbedobással meggyőzni: egy jég-hegynek beszélek. Meg se hallja, amit mondok, a nők-egymás-közt testvéri cinkosságot láthatóan hírből sem ismeri, csak mondja a magáét, hogy ő nem bírná elviselni, ha a fiújának lenne egy felesége, még akkor se, ha csak papíron, nem, nem, ez a gondolat elviselhetetlen, hogyhogy nem értem, hogy elviselhetetlen?! Hiába magyarázok, látszik a szemén, hogy nem jut el az agyáig, csak az elviselhetetlen és tűrhetetlen szavak szinonimáit sorolja egy kigyó szívósságával. Egy idő múlva megaláztatás, fölállok, Frédéric-nek odaszólok, hogy semmi baj, keresek másvalakit, a lánnyal meg, reményeim szerint a lehető

legsúlyosabban megsemmisítő módon, egy félelmetes jósnő hangján közlöm, hogy ha nem tud változtatni magán, soha egyetlen férfi sem fogja őt hosszabb távon kibírni, előbb-utóbb mindenki el fogja hagyni.

Méltósággal vonulok a kijárat felé, pedig bőgni és üvöltölni lenne kedvem, most mindent kezdek elölről, ha egyáltalán találok másik jóindulatú militánst. Frédéric az ajtóban utolér, láthatóan szégyelli magát, bocsánatot kér, vigasztalom, neked sincs könnyű életed, ha ilyen nőket választasz magadnak, de ez a te bajod – ámbár, most nekem is baj. Ezen egy kicsit kényszeredetten összenevetünk, és önkéntelenül is azzal a szóval búcsúzunk, hogy viszontlátásra.

Három hónap se telt el, és telefonált: igazad volt, ami a nőt illeti. Szakítottam vele, folytasd az ügyintézkést, házasodhatunk.

Napsütéses tavaszi délelőtt volt az esküvő. Az egyik szomszédasszonyon kincseket érő rongyoszsákjaiból habos, fehér és krémszínű csipkefüggönyöket halászott elő, félóra alatt összeütött egy olyan földigérő, sleppes menyasszonyi ruhát, művirágokkal, hogy az egész utca a csodájára járt. Gyalog tettük meg a húszpercnyi sétatut a kerületi polgármesteri hivatalig, nyomunkban a násznép, színészek, zenészek, festők, munkanélküliek, pszichológussá vagy szociológussá vedlett kiöregedett 68-asok, kései hippik, és még sokan mások. Hajnalig tartott a lakodalmi mulatság, élőben szólt a zene, doboltak az afrikai szomszédok, eljött a magyar vándorfurulyás is, akinek lakása és műhelye a minibuszában volt, miközben Európától Indiáig minden országot bejárt, a buszban felállított kis kemencében égette ki a legváltozatosabb formájú és hangszínű, apró fűvös hangszereit, amelyeket madzagon a nyakában viselt.

Mire megkaptam az állampolgárságot, már nem a kommunában laktam, hanem a szemközi, gazdátlanul maradt, egérrágta, hangyájarja földszintes házban, amelyet a néhány évvel későbbi városrendezés során a Fontarabie utca számos más régi házával együtt lebontottak. Százegynéhány évvel ezelőtt ez az utca nem Párizs városához, hanem egy Charonne nevű faluhoz tartozott; a mi omladozó házacskáink még őriztek valamit a hajdani falusias hangulatból. Aztán ez is elmúlt, az önkormányzat nyolcemeletes lakóházakat építtetett a helyükre, olcsóbéru szociális lakásokkal. A főváros drága földjének ugyanannyi négyzetméterén, amelyet mi hármásban foglaltunk el a gyerekeimmel, három-négy tucat ember lakhat – szavam se lehet. Nincs is.

Mindketten regisztrált munkanélküliek voltunk, Frédéric és én, amikor a válásunkra sor került. A gondoskodó állam magára vállalta a közös megegyezéssel történő válás nem túl magas perköltségét, nekünk csak el kellett mennünk a Cité szigetére, az igazságügyi palotába, ahol személyesen vettük át a válást igazoló okiratot. Azután átsetáltunk a hídon a Châtelet-hoz, egy pillantást vetettem a Zimmer kávéházra, vigyázz a nőikkel, Frédéric, mondtam, és azt hiszem, halatszott a hangomon a gyengédség hirtelen jött hulláma.

Merre mész? Én a metróhoz. Én a buszhoz. Hát akkor szia; ahogy búcsúzóul kezet fogtunk, váratlanul magához húzott, két nagy, forró tenyerével belemarkolt a fenekembe, és alaposan lesmárolt, először és utoljára. Soha többé nem láttam.

(Magyar Lettre Internationale, 2006. nyár)

LÁNGH JÚLIA 1942-BEN SZÜLETETT BUDAPESTEN. PRÓZÁT ÍR, MŰFORDÍTÁSSAL FOGLALKOZIK.